

בעזהש"ת

ג'ליון י"ז חודש תמוז תשפ"ד לפ"ק

מְנֻשָּׁנַת קִדְּוֶשׁ

ערכים בעבודת השי"ת
במשנת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מאמר לימי בין המצרים
הבית בהבנותו ובחרבנו

מהדורת תפארת ישראל

תפארת ישראל

לע"ג הרב חסיד המפואר והנעלה, האי גברא רבה ויקירא, מופלג בתורה ומופלא
בחסידות, שקד על דלתי תורה כל ימיו ותורתו היתה משובש חייו, ענותו ושפל
ברך, הסתופף בדביקות רבה אצל כ"ק מרן מהר"א זי"ע ואחר עלות כ"ק מרן
אדמו"ר שליט"א על כס אבותיו הקדושים דבק בו בכל עוז, שימש כבעל קורא
ובעל תפילה בצל הקודש רבות בשנים, גמל חסדים לרוב בנופו ובכמונו, ביתת
רגליו לצרכי צדקה לכלל ולפרט והרבה לסייע לנצרכים ושבורי לב, זכה להקים
דור ישרים יבורך, נודע לשם ולתפארת

מוה"ר ר' ישראל בן מוה"ר יונה בנימין קליין ז"ל

מבערנסאז – ירושלים

גלב"ע ביום כ"א שבט שנת תשנ"ו לפ"ק

ת. ג. צ. ב. ה.

חלק מהוצאות ההדפסה

נודב ע"י ידידנו

הרה"ח ר' יוסף צבי פוקס שליט"א

מאנסי

**יוצא לאור על ידי מערכת "מסילות באור החסידות"
שע"י מכון אור הצפון דחסידי בעלזא**

להארות ורעיונות - לתרומות והנצחות - ולקבלת הגליון במייל: penineik@gmail.com
לסיוע בהמשך הוצאת הגליון לאור, יכולים לתרום במכשירי "קהילות" בכל השטיבלעך, ע"ש קופה "פניני קודש" קוד 16477

עריכה: הרה"ג ר' יצחק טרויבע שליט"א

עימוד: א. י. גרינוואלד 054-8494370

• תוכן הענינים •

פתח דבר ה

פרק ראשון: במדבר הגדול והנורא

תכלית הנדודים במדבר - העלאת ניצוצי קדושה בהכנה לכניסתם לארץ ישראל ז

הסכנה במדבר - מנפילה לתוך הקליפות השורצים בה ט

השמירה וההגנה במדבר - מנפילה לתוך הקליפות ט

הנזק והנפילה במדבר - לאלו שהסירו מעליהם את השמירה י

הציפיה להכנס לארץ ישראל - כדי לזכות לשלימות הקדושה יא

פרק שני: גילוי שכינה - במשבן ובמקדש

א. השגת המח בתורה הקדושה יב

ב. צמאון ותשוקת הלב לא-ל חי יג

ג. קידבת אלקים ואמונה צרופה יג

ד. ההכרה "כי כולם חלק ה' ונחלתו" יד

פרק שלישי: הורבן בית ראשון

א. הידידה שלאחד העליה הגדולה - בתקופת בית ראשון טז

ב. שורש סיבת החורבן נ

פרק רביעי: הורבן בית שני

הפירוד מצד אנשי המעלה - עם האנשים הפחותים נט

הפירוד מצד האנשים הפחותים - עם אנשי המעלה נט

סילוק שכינה מישראל - בעקבות הפירוד לא

סיפור קודש: משיח מוכרח לבוא לד

הכית בהכנותו וכחרכנו

פיתחא זעירא

כנסת ישראל מתאבלת ומצטערת ללא הפוגות על ה'מאמע' (השכינה הקדושה) - אשר נטשה אותה מפני חטאיה, ומיני אז אימא עילאה רחימאית מציצה בין החרכים ומצפה בכיליון עיניים שבתה תשוב אליה^א, כדי שהיא תוכל לשוב להתראות עמה כימי עולם וכשנים קדמוניות.

בבל שנה ושנה כבוא ימי בין המצרים, כנסת ישראל אומרת לקונה ברגשי ערגה וגעגועים (תהלים קלז, ה-ו): **"אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני. תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי"**. פירושו: **"את זכרון אַבְל חורבנה אעלה להזכירו בראש כל שמחתי"** (רש"י).

כנסת ישראל בוכה ומקוננת על ההשגה האלוקית הגבוהה אשר היתה מנת חלקה בימי בית ראשון ביתר שאת, וגם

מאז חרבן בית מקדשנו ותפארתנו, וסילוק שכינת עוזו מבית חיינו, לפני כאלפיים שנה:

א. **"בתנא דבי אליהו"** (פרק לא) איתא: **"מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב ומצפה להן לישראל יותר ממה שמצפה האב לבנו והאשה לבעלה שיעשו תשובה, כדי שיגאל אותם ויבנה להם בית המקדש שלא יחרב לעולם"**.

הגה"ק רבי חיים פאלאגי^ג צוק"ל מביא דברים נוראים אלו בספרו **"מועד לכל חי"** (סימן טו סעיף ג), ומוסיף עלה דברים חוצבי להבות:

"האמנתי כי אדבר, דבכל פעם שאני קורא המאמר הנכבד הזה, עיני עיני יורדה מים, דאיך יתכן דמלך הכבוד אלקי עולם יושב ומצפה אותנו שנחזור בתשובה, כדי לעשות טובה עמנו - כל טובות שבעולם, וכל אחד הולך בשרירות לבו ואין איש שם על לב לאמור לכו ונשובה אל ה'."

ואם בבנו החביב לו, יארע דלעת ערב איחר לבוא לביתנו יותר מהשעה שרגיל לבוא בכל ערב, אזי האב עיניו כיונים משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים מתי יבוא לביתנו... ואם הקב"ה

ומתוך כך תקויים בו הבטחת רז"ל (תענית ל, ב): "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה... שנאמר (ישעי' סו, ט): 'שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה' שישו אתה מושו כל המתאבלים עליה".

והן הדברים לגבי עבודת הציפייה לגאולה, שעליה אמרו רז"ל (שבת לא, א): "בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו 'צפית לישועה?!", כי אם בכל השנה יש לאדם להשקיע רבות בעבודת-קודש זו, על אחת כמה וכמה בימים אלו, שזאת היא נקודת העבודה המרכזית בהם: "אם יתמהמה חכה לו כי בוא יבוא לא יאחר" (חבקוק ב, ג).

בקובץ שלפנינו יבואר היטב סדר השתלשלות נדידת בני ישראל, מהחל - במדבר העמים (פרק א), עבור - לתקופת המשכן ובתי המקדשות בארץ ישראל (פרק ב), ומשם - לתקופת גלות בית ראשון ובית שני (פרקים ג-ד).

בל אלה מתוך דברות קודש שנאמרו בלבת אש מפי קדשו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בשבתות בין המצרים ובמעמדי-קודש נוספים.

ובאשר תקום מן הספר, תהיה מקושר בעבודות של ערגה למצב הנכסף שהיה אז בזמן הבית, ואף תוכל להתבונן

בימי בית שני בכחינה נעלית למאד, ואילו עתה ההשגה נעדרה, ואיננה עוד כבימי זוהר הללו.

כנסת ישראל מלאה ועמוסה ברגשי ציפייה ערגה וכיסופין, כאייל תערוג על אפיקי מים: "מתי אבוא ואראה פני אלקים" (תהלים מב, ג) - "יבאוני אל הר קדשך ואל משכנותיך. ואבואה אל מזבח אלקים אל א-ל שמחת גילי" (שם מג, ג-ד).

שתי נקודות אלו - של אבילות משולבת בציפיה - הן סימני טהרה של כל איש יהודי באשר הוא. הן מגלות ומבטאות יותר מכל, כי נפשות ישראל עדיין קשורות בעבודות לשרשן בצד הקדושה - אשר היתה ביותרת שלימות בזמן הבית ועתה היא חסרה ופגומה, ומתוך הרגשת חסרון זה הן באות לידי אבל ובכי על אשר ארע - בצאתי מירושלים, וכד כבד הן מתמלאות ציפיה ותקוה לאשר יארע בקרוב ממש - בשובי לירושלים.

אם בכל ימות השנה "ראוי לכל ירא שמים להיות מיצר ודואג על חורבן בית המקדש" (או"ח א, ג), הרי בהגיע ימי בין המצרים - אשר בהם שמים עירנו ונוטל כבוד מבית חיינו - מוטל על כל אדם חוב כפול ומכופל לקונן ולהצטער עלי ארמון אשר חולל באשמת צאן עדריה.

סובל שיעור זה הצער עלינו, על מה אנחנו ישינים בתרדמה גדולה כזאת, ואין אנו חוזרין בתשובה שלימה".

לביאת משיח צדקנו ולבנין בית מקדשנו ותפארתנו, במהרה בימינו אמן.

בסיבות חורבן בתי המקדשות, וללמוד מכך מה הן דרכי התיקון שישמשו כמפתח

פרק ראשון

במדבר הגדול והנורא

אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה.”

בתקופת זוהר זו קבלו עליהם בני ישראל את המצב באהבה, והיו סבורים, כי למרות ההארה הגדולה שאפפה עליהם בצאתם ממצרים, עדיין נותרה זוהמא מצרית דבוקה בהם, ולצורך כך עליהם לכתת רגליהם במדבר למטרת הזדככות, כדי להפטר מאותה קליפה הדבוקה בהם (סעודה ב' פר' מסעי תשנה).

תכלית הנדודים במדבר - העלאת ניצוצי קדושה כהכנה לכניסתם לארץ ישראל

ברם, האמת לא היה כך, כי באמת היו מנוערים לגמרי מהזוהמא המצרית, ולא היה להם שום זיקה ושייכות עם

נצאת ישראל ממצרים החלו לנדוד “במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים” (דברים ח, טו) - “בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם” (ירמי' ב, ו).

שם הלכו ישראל אחר משה ואהרן, כצאן ההולך אחר הרועה, בלי התחכמויות ובליל לשאול שאלות (במד"ר כג, ב'), רק מתוך אמונה פשוטה תמה וברה בכורא העולם ובשלוחיו הנאמנים - עיני העדה מנהיגי עדת ישורון.

לימים יפליג בורא עולם בשבחם של ישראל, ויאמר עליהם דברי קילוס והילול (ירמי' ב, ב): “זכרתי לך חסד נעורייך

ב. “מה הצאן כל היכן שהרועה מנהיגה היא נמשכת אחריו, כך ישראל כל מקום שהיו משה ואהרן מסיעים אותם היו נוסעים אחריהם”.

קדושה שהיו פזורים ברחבי הארץ הטמאה, ומתוך כך נוספה קדושה רבה בנפשותיהם.

דייקא לאחר שנפשותיהם נתעצמו בקדושה - בגלות מצרים - היה בכוחם לצאת למדבר כדי לברר לחלקם את ניצוצי הקדושה שהיו פזורים בה - זעיר פה זעיר שם ("אור החיים" הק' במדבר לג, א ד"ה עוד נראה²), ושם נזדככו שבעתיים (ראה "בית אהרן" פר' דברים¹), והוכשרו להכנס לארץ ולהכיל את קדושתה (סעודה ב' פר' מסעי תשנ"ו)³.

טומאה גסה זו, ולאור זאת, ההליכה במדבר לא היתה כדי לבער טומאה מקרבם.

ומה בן היתה הסיבה?!

בני ישראל היו צריכים להכנס לארץ ישראל, אשר נתקדשה בכל מיני קדושות, ולצורך כך היו זקוקים להתקדש ביותרת הקדושה כדי שיוכלו להכיל את הקדושה הגדולה של ארץ ישראל.

במצרים נצרפו ישראל בכור הברזל, ושם ניתוספו לחלקם הרבה ניצוצי

ג. "אנשי אמת אמרו (זה"ק ח"ב קנז, א), שהליכת ישראל במדבר היתה לברר ניצוצי הקדושה שאנס איש הבליעל החונה במדבר השמש, ששם קנה מקומו, נחש שרף ועקרב, ודרכו שם עדת ה' להוציא בולעו מפיו, והוא הטעם שהיו ישראל חונים במקום אחד שנה, ובמקום אחר י"ב שעות, שהוא כפי מה שצריך לברור הניצוצות שישנם במקום ההוא..."

ואמר הכתוב עצמו טעם עליו מסעות אלה, לפי שהם של בני ישראל 'אשר יצאו מארץ מצרים' ונצרפו בכור הברזל שהיא ארץ מצרים כאמור, ובזה היו נשמותם ראויים לברר ניצוצי הקדושה בכל המקום אשר יבואו שמה".

ד. "מחוייב כל איש ישראל לידע, שהגם שנשמתו חצובה מתחת כסא הכבוד, עם כל זה מחוייב לעבור את הירדן, דהיינו, בכל הבחינות הנמוכים והשפלים, בכדי שיתעלו הכל להקב"ה..."

וזה החיוב מוטל על כל איש ישראל להעלות כל ניצוצי הקדושה המונחים בעמקי הקליפות ולייחדם לשרשם... וזהו פירוש של 'בעבר הירדן במדבר', כידוע ששם [במדבר] מונחים כל ניצוצי הקדושה, וזה היה עיקר המסעות".

ה. זהו פירוש הכתוב (במדבר לג, א): "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי השם ואלה מסעיהם למוצאיהם", כי משה רבינו ידע את האמת, שהציאה ממצרים ("מוצאיהם") היתה הכנה למסעות המדבר ("למסעיהם"), כי לאחר שנצרפו שם בכור הברזל יכלו לקושש את ניצוצי הקדושה ולהתקדש ביותרת הקדושה במהלך מסעותיהם במדבר, כהכנה לקבל קדושת ארץ ישראל.

ואולם, אלה היו סבורים - ברוב ענותנותם - שמשעות המדבר ("מסעיהם") הם בגלל יציאתם מזוהמת מצרים ("למוצאיהם"), כי מאחר שנשתיירה בהם זוהמא הוצרכו לנדוד במדבר הגדול והנורא כדי להזדכך ולהתמרק מן הזוהמא (סעודה ב' פר' מסעי תשנה).

הלכו בו היה מלא קליפות וכוחות הסטרא
אחרא ("מדברא תקיפא - איהו אתר ושלטנו דסמא"ל
חייבא", זוח"ב קפד, א).

**השמירה וההגנה במדבר
- מפילה לתוך הקליפות**

ובכל זאת היו רובם ככולם שמורים בו
מפגעי כוחות הסטרא אחרא, בגלל
שתי סיבות:

א. מצד צדיקי הדור משה ואהרן,
שקדושתם היתה "גבוהה הרבה
מבחינת ארץ ישראל"¹, ובכח קדושה זו
זכו להיות שמורים מכל משמר שלא
להלכד ברשת הקליפות השולטים במדבר
הגדול והנורא.

ב. כי בכל שנות שהותם במדבר היתה
הכניסה לארץ ישראל עומדת לנגד
עיניהם, ויחד עם זאת עמדה להם זכות
העתיד של הכניסה לארץ הקודש בפועל
ממש, ומתוך כך ניצלו ולא ניזוקו
מהקליפות (קדושא רבה פ' מסעי תש)¹.

שמירה עילאה זו היתה עבורם שמירה
כפפל ובשילוש:

**הסכנה במדבר - מפילה
לתוך הקליפות השורצים בה**

אמנם, היציאה למדבר היתה מהולה
בחשש של סכנות רוחניות, לאור
המציאות, שכל קיבוץ וכירור ניצוצי
קדושה הוא מתוך זוהמא וטומאה, וגלל כן,
יש במלאכת-קודש זו שתי דרכים:

א. אם יעלה בידו להכנס לתוך הזוהמא
ולצאת בשלום עם ניצוצי הקדושה
הקבורים בה - מה טוב חלקו וחבלו.

ב. אבל אם יעלה בידו רק להכנס ולא
לצאת, אז ייצא שבזוהמא - שְׁקַע,
ומניצוצי הקדושה - לא ינק, ונמצא קָרַח
מכאן ומכאן. אללי לו.

ואכן, במצרים כבר היו קהל עדת ישורון
מצויים בסכנה זו, ולמגינת לב רבים
מאחינו בני ישראל נכנסו ולא יצאו, כי
שקעו בתוך הזוהמא מבלי יכולת להחליץ,
ומתו בשלשת ימי אפילה של מכת חושך
(מכילתא פ' בא פרשה יב).

ובמו במצרים, גם במדבר העמים היה
מקום לחוש לכך, כי המקום אשר

1. הובא ב"באר מים חיים" פר' ואתחנן עה"פ 'עלה ראש הפסגה', בשם ה"מגלה עמוקות".

2. ועפ"י הכלל הידוע שהעמידו צדיקי עולם ("נועם אלימלך" ריש פר' אמור, ועוד), כי הימים הגבוהים
נותנים חיזוק והארה לתוך הימים הנמוכים, וכמו שיש ב"שנה" כך יש ב"נפש" - שנפשות
הצדיקים נותנים חיזוק לתוך הנפשות הנמוכות.

וכמו שיש ב"שנה" וב"נפש" כך יש גם ב"עולם" - שהמקומות הגבוהים נותנים לאדם חיזוק
וכוחות להתמודד במקומות השפלים.

ולכן הכניסה לאר"י בעתיד נותנת לישראל חיזוק - למפרע - להאבק בקליפות של מדבר העמים,
להעלות משם את ניצוצי הקדושה ללא פגע (שם).

אבותיכם בשלחי אותם מקדש ברנע לראות את הארץ",
במדבר לב, יד).

ולבן היתה התנאי עמהם שלא יסיחו דעתם מאר"י, ויכנסו לאר"י עם כולם, ואחר כך ייצאו, ואז תעמוד להם קדושת אר"י לשמירה והגנה מן הקליפות שבמדבר (קידושא רבה פר' מסעי תשן).

נמצינו למידים מתוך האמור, שהנדידה במדבר העמים אמנם לא היה פשוט כל-כך, אבל עדיין נדידה זו לא היתה נחשבת כ"גלות", כי עומק המושג "גלות" הוא 'סילוק השכינה', ושם במדבר היה המצב בהיפך - גילוי שכינה באופן נעלה ביותר, וכפי שהעיד משה רעיא מהימנא בתוך שפיכת שיחו לפני קונו לאחר חטא המרגלים (במדבר יד, יד): "...כי אתה ה' בקרב העם הוזה אשר עין בעין נראה אתה ה' וגו'.

אמנם, בדורות הבאים עתידה שכינה שתסתלק מישראל בגלל עוון ביטול תורה (גדרים פא, א), ועוון שנאת חנם (יומא ט, ב), אבל באותו "דור דעה" שבמדבר לא היו עוונות אלו בנמצא, כי משה רבינו עמד והנהיג את ישראל לבל יסיחו דעתם מן התורה שניתנה בסיני, ואהרן הכהן עמד והנהיגם לחיות באהבה אחוה שלום וריעות (אבות דרבי נתן פי"ב מ"ג).

גלל כן, היו אז ישראל נודדים מהכא להתם **במצב של נאולה**, במצב של 'ה' אלקיך עמך - לא חסרת דבר" (דברים ב, ז) (סעודה ג' פר' מסעי תשן).

א. לא די שמכוחה לא נפלו לתוך הקליפות, אלא זכו מתוך כך לגילוי "נהורא מגו חשוכא" (זוח"ב יב, ב), כאשר דייקא בתוך אותו מקום נדח זכו לגילויי אלקות שייחקקו לנצח בתולדות עם ישראל: מתן תורה. לחם אבירים - מן השמים. בארה של מרים. ענני הכבוד.

ב. שמירה זו סללה דרך לדורות - לכל הגלויות הבאות, בכל מקומות מסעיהם ונדודיהם, כי כמו שבמדבר זכו לשמירה מהקליפות והסטרא אחרא, כך בכל הגלויות יוכלו להשמר מהכוחות הרעים, ולהשיג את התכלית של בירור ניצוצי הקדושה מכל מקומות פזוריהם - מבלי להסתכן וליפול ח"ו (סעודה ג' פר' מטות-מסעי תשמ"ט).

הנוק והנפילה במדבר

- לאלו שהסירו מעליהם את השמירה

ברם, כאשר הרפו ישראל את אחיזתם באחת משמירות אלו, שוב לא היה בכוחם להחזיק מעמד, ואז הועמדו בפני הסכנה של "במדבר הזה יתמו" (במדבר יד, לה), רח"ל.

ואף גם בני גד ובני ראובן, כאשר הביעו את דעתם שאינם רוצים להכנס לאר"י, הוכיחם משה רבינו על כך, כי מאחר שהסיחו דעתם מאר"י, ומאחר שלא יהא בידם זכות הכניסה לאר"י בעתיד, עלולים הם ליפול ח"ו לתוך קליפת המדבר, כמו אבותיהם המרגלים ("כה עשו

שליש, ומיאנו להתנחם, ובושו וגם נכלמו, בגלל האור הגדול אשר יחסר מהם ("זקנים שבאותו הדור אמרו, פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה", ב"ב עה, א).

אולם, ה'יונגעלייט' שבאותו דור עמדו עם הפנים אל העתיד, ומתוך כך חשבו לעצמם, כי אמנם בעבר היה לנו "פני משה כפני חמה", אבל בעתיד יהיה לנו אר"י ובית הבחירה, מה שלא היה לנו בעבר.

הסתכלות זו סילקה מהם את רוח העצבות שנחה עליהם מצד הזקנים שבדור, והפיחה בהם רוח של שמחה ותקוה וציפיה לקראת הכניסה הקרובה לארץ הקודש והמקדש (סעודה ג' פ"ד פינחס תשע).

הציפיה להכנס לארץ ישראל - כדי לזכות לשלימות הקדושה

אמנם, למרות המצב הנעלה, היו ישראל מלאי ציפייה ותשוקה להכנס לארץ ישראל, כי ידעו ששם יזכו לגילוי שכינה וקירבת אלקים באופן נעלה יותר, וגם ההשגות בתורה יהיו באופן גבוה יותר¹, וגם הענינים הגשמיים יהיו משועבדים לגבוה².

לבן, כאשר נתברשו אודות מינויו של יהושע בן נון למלא את מקומו של משה רעיא מהימא ולהכניסם לארץ ישראל (במדבר כז, יח), היו אמנם זקנים שבדור שהסתכלותם היתה על העבר ולא על העתיד, וכיון שראו שאורו של משה היה גדול מאורו של יהושע, בכו בדמעות

נמצא מתוך האמור:

- ❖ השהייה במדבר היתה רק גלות בגשמיות, מצד שלא היו במקום יישוב, אבל לא היתה בנדידה זו גלות רוחנית של סילוק שכינה, אדרבה! השכינה שרתה אז בתחתונים בבחינה נעלית ביותר - "ה' אלקיך בקרבך א-ל גדול ונורא" (דברים ז, כא).
- ❖ תכלית נדידה זו היתה העלאת חלקי קדושה מתוך הקליפות, כדי שיוסיפו קדושה ועוז בישראל, וכישירו אותם להכנס לאר"י ולינוק מקדושתה כי רבה היא.
- ❖ לצד זאת, היתה להם שמירה יתירה שאכן יוכלו להעלות את חלקי הקדושה ולצרפם אליהם, ולא שישארו ח"ו שקועים בתוך הקליפה.
- ❖ שמירה זו היתה הן מצד קדושתם הנשגבה של משה ואהרן, והן מצד מחשבתם להכנס לאר"י יחד עם כניסתם בפועל בעתיד.

ח. כאמרם ז"ל (ב"ב קנח, ב): "אוריא דאר"י מחכים". וכן (ב"ר טז, ד): "אין תורה כתורת ארץ ישראל".

ט. כנודע מתורת רבותינו הקדושים ז"ע בענין זה בפרשת המרגלים.

פדק שני

גילוי שכינה - במשכן ובמקדש

תדור בתחתונים, ומשם תצא אורה על פני תבל ומלוואה.

מיני אז נשתנו העתים ונתחלפו הזמנים, והשכינה הקדושה - אשר קבעה דירתה בתחתונים - הקרינה מזיווה ומאורה על בני א-ל חי, אשר עלו ונתעלו מכח הארה רבתי זו לעילא ולעילא.

כפי שיבואר לאחדים:

-א-

השגת המוח בתורה הקדושה

אז היתה השגת המוח בתורה הקדושה השגה בהירה ומאירה בנהירו עילאה, כאשר האוירא דארץ ישראל והשראת השכינה בישראל מסייעין להם למצוא משנה ברורה והלכה ברורה במקום אחד (שבת קלט, א).

ולאו דווקא בזמנים רמים וגבוהים, אלא כל הזמנים היו אז שוים לטובה - בשלימות הארת ה"דעת" דקדושה, כמו השפעת ה"דעת" בשעת מתן תורה ("אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו", דברים ד, לה), וכמו השפעת ה"דעת" של בני עלייה בשבת קודש ("אך את שבתותי תשמורו...)

לאחר שנתקדשו ביותרת הקדושה בשנות המדבר, נכנסו לארץ הקודש במטרה להתקדש בקדושה של מעלה.

אלא, שכדרכה של קדושה, אשר הטומאה נדבקת בה וחפצה להחלישה, גם באר"י היו קליפות שבע האומות דבוקות בה ומנוגדות לקדושתה, ומהוות 'איום רוחני' על בני ישראל הנכנסים לארץ ("למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם" וגו', דברים כ, יח).

לצורך כך לחמו ישראל בחירוף נפש במשך שבע שנים, במצוות הא-ל ב"ה (שם טז): "לא תחיה כל נשמה", ובתום המלחמה נתמרקה הארץ מקליפותיה, ונסללה דרך ההתיישבות בני-ישראל בה, באופן שיוכלו לינוק הימנה קדושה זכה שאין כח אחר מעורב בה.

בעת הגיעה השעה שהבורא ב"ה ישכין שכינתו בתוך קדושת הארץ ההיא.

בתחלה היתה השראת השכינה במשכן, בכחינה עראית. לאחר ימים ושנים, בנה שלמה המלך בית להשם, בית של קבע עבור השכינה הקדושה, אשר

השתחויה פנימית וביטול גמור לבורא עולם ב"ה וב"ש (כמבואר ב"סידור הרב" שער החנוכה; דף רעו, א).

כפי שסיפר דוד המלך בערגה (תהלים מב, ה):
"כי אעבור בנחל", גם כשהייתי עוסק לפרנסתי, כדי לצבור סך מעות לכלכל את ביתי, אף על פי כן **"אדם עד בית אלקים"**, היו עיני ולבי נודדות לבית המקדש, ושם היתה מחשבתי וכל מעייני נתונים, תמיד בלי הפסק.

כי מכח קדושת בית המקדש נמשכה קדושה על היקום כולו - בכלל, ועל מובחר הבריאה האדם - בפרט, ולא רק על נפשו ורוחו ונשמתו, אלא גם על רמ"ח אבריו החומריים, אשר כתוצאה מכך בער בהם אש להבה ו'משיכה' פנימית לזהות אל הר הקודש שבירושלים (סעודה ב' פר' בלק תשמג).

אמת מה נהדר היה.

-ג-

קירבת אלקים ואמונה צרופה

אז זכו בני ישראל לחוש באופן נעלה ביותר "ואני קרבת אלקים לי טוב" באופן שאין למעלה הימנה.

יחד עם זאת, היתה מאירה בהם האמונה הצרופה וההישענות עליו יתברך,

לדעת כי אני ה' מקדשכם", שמות לא, יג) (סעודה א' פר' דברים תשנז).

ומצד בהירות ההשגה היו משתכרים בכפליים, כי מלבד עצם ההשגה בתורה המגדלת ומרוממת את האדם על כל המעשים, זכו מתוך כך לעמוד איתן כנגד ה"מלך זקן וכסיל" המפתה אותם לרע.

שהרי כך אמר הקב"ה לישראל (קידושין ל, ב): **"בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין"**, וזהו רק כשהתורה היא בתכלית השלימות, ולכן בימים ההם - שהבהירות בתורה היתה בשלימות - היה לישראל מנוחת מרגוע מהיצר הרע שהיה כבוש תחתיהם (סעודה ג' פר' מטות תשלז).

אמת מה נהדר היה.

-ב-

צמאון ותשוקת הלב לא-ל חי

אז היה הלב כוסף ומשתוקק ומייחל לא-ל חי בצמאון עז ובתשוקה עצומה. הלב היה קשור בעבותות של אהבה לשכינה הקדושה השוכנת בבית המקדש.

גם כשהיו אנשים עסוקים למחייתם ולפרנסתם, היו עיניהם ולבם בבית המקדש שבירושלים, ולא היו מסיחים דעתם מהמדריגה העליונה של "להשתחוות לפניך בבית הגדול והקדוש", שמהותה היא

י. בזה מתוק לחיך מאמר הפייטן (בזמור 'כל מקדש'): **"אוהבי ה' המחכים בבנין אריאל"** כדי לזכות לשפע דעת דקדושה במדה גדושה, **"ביום השבת קודש שישו ושמוח"**, כי בו מושפע אור הדעת כמו בבית המקדש, **"כמקבלי מתן נחליאל"**, כמו במתן תורה, שאז היה מושפע אור הדעת, כפי שיושפע בעתיד בבית המקדש (שם).

"עליה לרגל": "למען יראו כל ישראל ויתנו אל לבם... כי כולם מקטנם ועד גדולם חלק ה' ונחלתו, עם קדוש ונבחר נוצרי עדותו, סגולת כל העמים אשר תחת כל השמים לשמור חוקיו ולקיים דתו, על כן יובאו שלש פעמים בשנה בית השם.

וְחַוּא כאמרם, על דרך משל, הננו לא-ל לעבדים נכנסים ובאים בצל קורתו ובחזקתו סמוכים לעד לעולם באהבתו וביראתו, זר לא יבוא בתוכנו כי אנחנו לבדנו בני ביתו, ועם המעשה הזה יתעורר דעתנו ונכניס בלבנו מוראו ונקבע ברעיונינו אהבתו, ונוכה לקבל חסדו וברכתו".

אז, בתקופת זוהר זו, הכירו וידעו גם גויי הארצות, עד כמה גדולה אהבת וחיבת המקום ב"ה לבני רחומיו. גם הם הודו - בעל כרחם - שבני ישראל הם עם מובדל ומרומם וקרוב לא-ל, ושום אומה לא תדמה לה (סעודה ג' פר' מטות תשסח).

אמת מה נהדר היה.

שהכל מאתו יתברך, והכל בידו יתברך, והכל בטל ומשועבד אליו יתברך.

ואילו המושג של 'כוחי ועוצם ידי' מאן דכר שמיה?! (סעודה ג' פר' מטות תשסח).

אמת מה נהדר היה.

-ד-

ההכרה "כי כולם חלק ה' ונחלתו" יתירה על כן, בירושלים התהלך כל איש מישראל בשמחה רבה ובהתרגשות עצומה מתוך ההכרה בערך עצמו - מחמת היותו שייך לעם הנבחר.

כולם חיו עם הידיעה הברורה והמרוממת: "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו" (דברים ד, ז) - "ונתנך ה' אלקיך עליון על כל גויי הארץ" (שם כה, א).

כאשר היטיב ה"חינוך" (מצוה תפט) לבאר מילתא בטעמא אודות מצות

המורם מן האמור:

- ❖ בזמן הבית זכו בני ישראל לבהירות ההשגה בתורה, באופן שלא נמצא דוגמתו בזמן הגלות. ה"דעת דקדושה" היה אז באופן נעלה ונשגב למאד.
- ❖ כתוצאה מכך, היתה תורתם בתכלית השלימות, וכאשר התורה היא בשלימות, הרי היא משמשת כתבלין כנגד היצר הרע באופן מושלם, באופן שלא תהא להם נטיה לרע.
- ❖ באותם זמנים גבוהים היה הלב כוסף לבית המקדש, וגם כשיהודי היה עסוק בעסקיו לצורך צבירת הון לכלכל את ביתו, היו עיניו ולבו נודדות אל הר הקודש בירושלים, וכל כולו היה מלא ערגה וכיסופין לשכינה הקדושה השוכנת בקרבם.

- ❖ מצב גבוה זה גרם שבני ישראל יחיו עם האמונה הצרופה שהכל מאת השם, ובלעדיו אין כלום, ו'כוחי ועוצם ידי' אינו קיים כלל וכלל.
- ❖ כמו כן, בימי זוהר אלו הסתובב כל אחד מישראל בהרגשת התרוממות, מצד ההכרה בערך עצמם, בגלל היותם בני מלכים ומובחרי הבריאה, ומתוך כך השלימו את עצמם באהבת השם וביראתו, ובכך סללו לעצמם דרך לקבל כל מיני השפעות טובות וברכות לרוב.
- ❖ מצב זה היה גלוי לעין באופן שלא רק היהודים הכירו בכך, אלא גם הגויים הודו - בעל כרחם - למציאות זו, שהיהודים הם עם מובדל ומרומם מכל עם ולשון.

תקופה זו נמשכה זמן זמנים טובא. ירושלים היתה יפה נוף משוש כל הארץ (תהלים מח, ג). בית המקדש היה תל תלפיות שכל פיות פונים אליו (ברכות ל, א).
על אשר הגיעו ימים ועתים של נפילה וירידה, כאשר מחמת סיבות שונות ירדו בני ישראל אחורנית "ולא אבו בדרכיו הלוך" (ישעי' מב, כד), ואז ניתן "יעקב למשיסה וישראל לבוזזים", רח"ל.
על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים. וישראל עושה חיל.

פרק שלישי

חורבן בית ראשון

ועתותיהם היו מקשה אחת של רוחניות וקירבת אלקים, וכתוצאה מזה הורעף עליהם ממרומים טללי שפע ושובע.

כתוצאה מכך, היו אז בני-ישראל משולים לאותו יהודי בן עלייה היושב

ענף א' ❖

הירידה שלאחר העליה הגדולה

- בתקופת בית ראשון

כאמור לעיל, בזמן בית ראשון היו בני ישראל ברום המעלות, כל ימיהם

הנפילה בהדרגה - מהיסח הדעת מאתו יתברך עד עוון עבודה זרה

הנפילה היתה בהדרגה, כדרך אומנותו של יצר הרע: "היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה, והולך ועובד" (שבת קה, ב).

בתחלה היו במצב של "כי רחקו מעלי" (ירמי' ב, ה), שנתרחקו מה' ומתורתו, וירדו אחרנית ממדריגתם הנעלית, כפי שיבואר:

-א-

נפילה בתורה ויראת שמים

בעבר היו דבוקים בתורה הקדושה בשלימות בהירות ההשגה (כ"ל פרק ב' אות א'), ועתה החלו להתרשל בה.

אין הכוונה שהפסיקו ללמוד לחלוטין, אלא תורתם היתה יותר בקרירות, ועם פחות יראת שמים מכפי שהיה בעבר, וכלל היא בידינו, שכשהתורה היא בקרירות, ומחוסרת יראת שמים, אין היא משתמרת (אבות ג, ט), ואין בכוחה לשמר את האדם מחטוא ("אוהב ישראל" סוף פר' תצא *).

מתוך קרירות זו בתורה ויראת שמים, פחתה הערכתם לחכמי וצדיקי העם, הן בחייהם בוו להם, והן לאחר

בשטיבל כל היום כולו, והוגה בתורה בשקידה רבה ובכוונה זכה וטהורה בעודו מעוטר בתפילין דרבינו תם, והוא חי בגן עדן התחתון, ואינו מודע כלל ליצר הרע הטמון בקרבו ומבקש רעתו ומחכה לרגע שבו ייאלץ לצאת מהשטיבל לרחוב, כאשר תיכף באותו רגע ייצמד אליו להאבק עמו ולנסות להכשילו בכל מיני דרכים, והוא - שלא הורגל בכגון דא - לא ימצא את ידיו ורגליו במלחמה זו, וינוצח בקל.

זה היה המצב לאשורו בזמן בית ראשון - כשהיו ברום המעלות. אז לא שיערו בנפשם כלל 'מלחמת היצר מהי'...

גם אלו שעסקו לפרנסתם התהלכו עם 'שויתי' כנגד פניהם, ושוקי ירושלים היו מקודשים בקדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות, והיה אז מצב של 'גן עדן התחתון', כמעט ללא בחירה לרע.

כתוצאה מכך, כאשר החלה ירידת הדורות במדת מה, ובני ישראל מצאו את עצמם מחוץ לגן עדן התחתון, מצא היצר הרע מקום להאבק בהם ולהלחם עמהם, והם - שלא הורגלו בכגון דא - לא מצאו ידיהם ורגליהם במלחמה זו, ונפלו מטה מטה (מוצאי י"ז בתמוז תשנ"ו).

יא. "הנה כוחם של זרע ישראל אינו אלא בפה, הקול קול יעקב בתורה ובתפילה, וכשהאדם יש לו כח זה [בשלימות]... אז אין שום רע יכול לשלוט בו ח"ו, אבל אם האדם מניח כח זה [ואינו אצלו בשלימות]... תיכף שורה הרע עמו, אך אם האדם תופס על כל פנים במדת היראה, להיות ירא מלפניו יתברך לעבור על רצונו, אינו בא לידי חטא".

התורה הקדושה, והן ממעיין של מים שחורים - חכמות חיצוניות המנוגדות בתכלית הניגוד לחכמת התורה הקדושה (סעודה ג' פר' מטות-מסעי תשמו).

ורמיה היתה בפיהם, שהם מעמיקים בחכמות חיצוניות כדי ללמוד מהם דרכים ועצות לשבירת המדות הרעות, בעוד שזה גופא היה משגה חמור, כי חלילה לאדם להשתמש בדרך פסולה כזו עבור מטרה קדושה כל-כך, כנודע מכ"ק מרן מהרי"ד זי"ע (קידושא רבה פר' מסעי תשנב; סעודה ג' פר' מטות-מסעי תשם)².

-ג-

נפילה מכיסופין לא-ל חי

בעבר היו מלאי ערגה וכיסופין רק לרוחניות - לבית המקדש ולהארה העצומה המתפשטת הימנה (כנ"ל פרק ב' אות ב').

ואילו עתה "חטאו בכפליים" (איכה רבה א, ג), כי לא די שהחלו לרדת וליפול ברוחניות, אלא הגיעו למצב שמעמדם הרוחני לא העסיק אותם כלל, כי מוחם ולבם וכל מעייניהם היו נתונים אך ורק במצבם החומרי (מוציא תשעה נאב תשמו).

פטירתם לא היו מתאבלים עליהם, כי הרגישו שהם יכולים להסתדר בלעדיהם, והאבידה אינה גדולה כל-כך (סעודה ג' פר' דברים תשכט).

זאת היתה שאלת הנביא (ירמ' ח, כב): "הצרי אין בנלעד... מדוע לא עלתה ארוכת בת עמי", הרי התורה הקדושה היא 'צרי' ומזור לכל החולאים והנפילות הרוחניים, ואם כן מדוע לא עמדה להם תורתם לשמרם מהנפילה הגדולה!?

ותשובתו בצידו: "מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואכבה יומם ולילה את חללי בת עמי", כי אם היו מבכים ומורידים דמעות על האנשים הכשרים שנפטרו בתקופה זו, היה מוכח מכך שיש להם יראת שמים³, ואז היתה התורה יכולה להועיל להם.

אולם, מאחר שלא עשו כן, הוכיחו בכך כי רק אין יראת אלקים במקום הזה, וללא היראה לא היתה התורה יכולה לשמש כ'צרי' לחולאי הנפש (שם).

-ב-

נפילה לחכמות חיצוניות

עם הזמן החלו רבים מהם לשתות משתי המעיינות גם ביחד, הן ממעיין

יב. כמבואר במהרש"א (שבת קה, ב), אודות הסתירה בדברי חז"ל, שבמקום אחד אמרו (שם): "כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו", ובמקום אחר אמרו (ברכות לג, ב): "אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים בלבד", ובהכרח נימא, שהדמעות על אדם כשר הוא היינו הך עם 'יראת שמים' (שם).

יג. על כך הוכיחם הנביא (ירמ' ב, יח): "ועתה מה לך לדרך מצרים לשתות מי שיחור", פירוש:

(ישעי"א, כא), איככה הגענו למצב שיהודים יקרים אשר היו דבוקים בקונם באמונה פשוטה נהפכו מן הקצה אל הקצה והחלו להאמין בעבודת אלילים באמונה פשוטה מגוחכת ומשוללת כל הגיון - "אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתי" (ירמי' ב, כז) (סעודה ג' פר' מטות-מסעי תשמז) ¹².

-1-

היאוש שלאחר הנפילה

אז הפילים היצר הרע לזרועות היאוש, והלעיטם בהוכחות שונות שבמצב שפל כזה אין להם עוד תקוה ותקנה, ומתוך כך לא עלה בידם להתרומם משפלותם.

אלמלי היו מעלים על לוח לבם את זכרון יציאת מצרים, היו בוודאי מתנערים מעפר הייאוש, מתוך מחשבת חיזוק, שאם הוציאם הקב"ה ממ"ט שערי טומאה במצרים, הרי בוודאי יוכל גם לחלצם משפל מצבם הנוכחי (עי' "זרע קודש" פר' בא ד"ה או יאמר זכור).

-ד-

נפילה באמונה

בעבר חיו עם אמונה פשוטה בה' ובתורתו, ולצד גודל השגתם ובהירותם בתורה ידעו היטב שלאחר כל ההשגות המסקנא היא "אמונה פשוטה" - "תמים תהיה" (כנ"ל פרק ב' אות ג').

ואילו עתה "אותי עזבו מקור מים חיים" (ירמי' ב, יג) - זנחו את אמונתם, ואף החלו להשען על כוחם ועוצם ידם, רח"ל (סעודה ג' פר' מטות-מסעי תשמז) ¹³.

-ה-

נפילה גורדת נפילה

ברבות העיתים המשיכו לרדת כלפי מטה, רח"ל, עד אשר הגיעו למצב השפל והגרוע של "וילכו אחר ההבל ויהבלו" - זהו עבודת כוכבים שהוא הבל ואין בו ממש" (שם; עם פירוש המצודות דוד) ¹⁴.
ושכינה מבכה על בניה ואומרת: "איכה היתה לזונה קריה נאמנה?!"

מדוע הלכתם בדרכה של מצרים (דעת דקליפה) לשתות מים שחורים של חכמה ודעת דקליפה במקום מים טהורים של חכמה בינה ודעת בתורה הקדושה? (סעודה ג' פר' מטות-מסעי תשמז).

יד. כתוכחת הנביא (שם יח): "מה לך לדרך אשור לשתות מי נהר", פירוש: גם אם המשכתם לשתות מי נהר (מים צלולים של התורה הקדושה), ישנה טענה עליכם, מדוע דבקתם בדרך "אשור" - מלשון חוזק יד? מדוע החילותם להתרשל באמונתכם ולסמוך על חוזק ידכם? (שם).

טו. כמאמר הבעש"ט הק' ז"ע (הובא בבעש"ט עה"ת פר' עקב אות נט) על הפסוק (דברים יא, טז) "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים" וגו', כי כאשר האדם סר מהקב"ה ומסיח דעתו מקונו, הוא עלול ליפול עוד, עד ל"ועבדתם אלהים אחרים", ח"ו.

טז. כאותם פילוסופים שאינם מאמינים בתורה ללא הוכחות שכליות, ואילו כשבא איזה מטורף ואומר שהאדם נברא מן הקוף, או שהעולם עומד כבר מיליארד שנה, הם מאמינים בו בלי שום הוכחה חותכת (שם).

שהם מתפללים לאליל, וימשיכו להכעיס את קונם (שם).

והיה הכאב גדול עד לב השמים, כי כל איש יהודי היורד עד לתהום גורם צער ומורת רוח לשכינה הקדושה, וכל שכן כאן, הצער גדול מנשוא, כאשר המוני אנשים מישראל - שהיו מעיקרא במצב "עולים עד לרקיע" - נפלו לעומק התהום, רח"ל (סעודה ג' פר' מטות-מסעי תשנז)!"

ובדי לחדד את התוכחה ולהגביר בשתם וכלימתם, באו הדברים דייקא מפי ירמיה הנביא ע"ה, שהיה בן רחב הזונה (רש"י ירמ' א, א), כדי שיתמלאו בושה וכלימה כאשר יראו ויבינו כי בן רחב הזונה עלה מעלה מעלה, ואילו הם - הבאים ממשפחות מיוחסות והגונות - ירדו מטה מטה (סעודה ג' פר' מטות תשנה).

אולי מתוך תוכחה זו יבינו עד כמה תעו בדרכם. אולי ישובו.

אבל גם בזה הצליח מעשה שטן ש"לא אמרו איה השם המעלה אותנו מארץ מצרים" (שם פסוק ו), ונשכח הענין מהם, ומתוך כך, ארס היאוש גרם הרס בנפשם, והמרירות שלטה בהם (סעודה ג' פר' מטות תשנז). מתוך יאושם ומרירותם ירדו מדחי אל דחי, והחלו לעבוד עבודה זרה במטרה "להכעיס" את קונם, רח"ל. הם ידעו שה'אליל' הוא אפס ואין, ואינו יכול להועיל מאומה, ובכל זאת עבדוהו כדי להכעיס (סעודה ב' פר' מסעי תשנז)!"

בתוצאה מכך, כשהיו זקוקים באמת לישועה, לא פנו אל העבודה זרה, כי הם ידעו את אפסיות האלילים, אלא אז פנו אל קונם לבקש ישועה, אולם, מאחר שרצו 'להכעיס' לקונם, לא רצו שחבריהם ילמדו מהם להתפלל אל השם, ולכן היו מתפללים אז ללא הזכרת שם שמים - "בעת רעתם יאמרו קומה והושיענו" (ירמ' ב, כז), כדי שהאחרים יסברו

המורם מן האמור:

❖ בתקופת בית ראשון היו בני ישראל במצב גבוה ומרומם מאד, ממש כמו ב'גן עדן התחתון', ולכן, כאשר נחלשו הדורות מצא היצר מקום להלחם בהם, והם - שלא הורגלו במלחמות - לא ידעו איך להתמודד עם המצב החדש, ונפלו.

יז. וזהו ה"שתים רעות" אשר "עשה עמי" (ירמ' ב, יג) - הן עצם העבודה זרה, והן מחשבת ה'להכעיס' שהיתה טמונה בה (שם).

יח. כפי שהוכיחם הנביא (ירמ' ב, יז) על "עזבך את ה' אלקיך בעת מוליכך בדרך", כי בעבר זכיתם לראות באספקלריא המאירה איך ה' אלקים מוליך אתכם בדרך (בבהירות ההשגה, ובשלימות האמונה פשוטה), וממצב רם ונישא כזה ירדתם לדיוטא תחתונה כל כך, איך עשיתם זאת!?! (שם).

- ❖ נפילתם היתה בהדרגה. בתחלה היו במצב של 'רחקו מעלי': א. התרשלות בתורה וביראת שמים באופן שתורתם ויראתם לא יכלו להגן עליהם ולרפא אותם מתחלואי נפשם. ב. עסק בחכמות חיצוניות עם מסוה של 'מציאת עצות לשבירת המדות'. ג. איבדו טעם ברוחניות, וכל מחשבתם היתה נתונה בעניניהם הגשמיים. ד. רפיון האמונה והישענות על 'כוחי ועוצם ידי'.
- ❖ מתוך נפילה זו ירדו מטה מטה עד שהגיעו לעבוד עבודה זרה, ולשאר עבירות חמורות, כאשר במקום אמונה פשוטה בהקב"ה החלו להאמין אמונה פשוטה באלילי עץ ואבן.
- ❖ מתוך כך נפלו ליאוש, כי היו סבורים שאין להם עוד תקוה, ולא השכילו להתבונן ביציאת מצרים שלכל יהודי יש תקוה ועלייה.
- ❖ היאוש הביאם למצב של 'להכעיס', ואף שידעו שהאליל אינו שוה מאומה, רצו לעבדו כדי להכעיס לקונם, וכאשר היו זקוקים לישועה התפללו להקב"ה בעילום שם, כדי שחבריהם לא ילמדו מהם ולא יזנחו את עצביהם.
- ❖ אז היה כאב וצער גדול לפני אבינו שבשמים, על כי ממצב כה מרומם ונעלה נפלו לבירא עמיקתא כזו, ושלח את עבדיו הנביאים להוכיחם בשבט מוסר.

ענף ב' ❖

שורש סיבת החזרבו

וכאן הבן שואל ארבע קושיות:

- א. הרי ידענו גם ידענו שקדושת ארץ ישראל מונעת ומכפרת עוון, כמו שאמרו רז"ל (כתובות קא, א) "כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עוון", ואם כן, איך לא הועילה קדושת אר"י להגן על יושביה מלהגיע לתוצאה עגומה ואיומה כזו?!
- ב. הרי שתל הקב"ה חכמים וצדיקים בכל דור ודור (יזמא לח, ב), והם הרי בוודאי לא נפלו שאולה, ואם כן, מדוע אפוא לא הגינה זכותם וזכות תורתם על הכלל כולו להצילם מהגזירה הנוראה?!

ג. וכי ננעלו דלתי התשובה לפנייהם?! הרי ידענו גם ידענו שאין לך דבר העומד בפני התשובה, ואפילו על עבירות חמורות ביותר מועלת תשובה, ואם כן, מדוע לא יכלו להתרומם מטינופם בכח התשובה, באופן שהשכינה תוכל להמשיך לשכון בקרבם?!

ד. הרי כפי משמעות הגמרא (יזמא ט, ב), היו בני ישראל שרויים באותו עת באחדות ובאהבת חברים, ולא נזרעו ביניהם קנאה ושנאה כמו בסוף בית שני, ואם כן, למה ייגרעו מדורו של אחאב שלמרות היותם עובדי עבודה זרה היו נוצחים במלחמה בגלל אחדותם (ויק"ר כו, ב)?!

גדולה וחשיבות מצד עצמיותם, ותמיד בכל מצב הם נשארים בעילויים.

הנה כי כן, התהלכו ברוגע ובשלווה, כי קדושת הארץ נתונה להם בכל מצב, כי הרי כך כתוב (תהלים קה, מג-מד): "ויוציא עמו בששון ברינה את בחיריו. ויתן להם ארצות גויים" וגו', וכיון שהם תמיד במצב של 'בחיריו', הרי תמיד נתונה להם הארץ עם מלא הקדושה הקיימת בה.

אמנם, לו חכמו ישכילו להתעמק בברכה שהם מברכים בכל יום: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", כי רק אם התורה אתנו, אז אנו נחשבים בכלל 'בחיריו' - 'עם נבחר' מכל העמים", אבל אם התורה איננה אתנו, אין לנו גדולה זו.

ומאחר שכאשר התורה איננו אתנו איננו נחשבים בכלל 'בחיריו', ממילא אז איננו זוכים לקבל את הארץ בקדושתה, וכמו שכתוב (שם מד-מה): "ויתן להם ארצות גויים [אר"י]... בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו", ומכלל, שאם לא ישמרו חוקיו ולא ינצרו את תורותיו, לא תנתן להם הארץ בקדושתה, כי הקדושה תתרוקן הימנה.

מעתה, "גלות הנפש" - בה היו ישראל שרויים בימים ההם - גרמה לכך שהארץ תתרוקן מקדושתה, וכתוצאה מכך, לא הגינה עליהם זכותא דארץ ישראל, ונפלו עוד ועוד, עד אשר עברו מ"גלות

לצורך ביאור וישוב הענין יוקדמו דברי חכמינו ז"ל (נדרים פא, א): "מאי דכתיב (ירמ' ט, יא) 'מי האיש החכם ויבן את זאת', דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירושהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, דכתיב (שם יב) 'ויאמר ה' על עזבם את תורתו'... אמר רב יהודה אמר רב, שאין מברכין בתורה תחלה".

דבריהם ז"ל טעונים ביאור, הכי יעלה על הדעת שבגלל פגם כזה תאבד הארץ, וכל יושביה ייצאו לגלות מרה וחשוכה, ויטעמו מנחת זרועם של הצוררים הבבליים!?

במהלך בירור הסוגיא לאשורה יתבאר מאמר קדוש זה כמין חומר בכמה אנפין נהירין:

ישוב תמיהה א':

הארץ התרוקנה מקדושתה - בגלל שיושביה התרשלו בתורה ומצוות

בתקופה האחרונה של בית ראשון נפלו בני-ישראל ממדריגתם הנעלית, ולמרות שעדיין היה להם בית המקדש, עם זאת, מצד מצבם הרוחני היו בתוך מצב של "גלות". לא "גלות הגוף" אלא "גלות הנפש".

היצר הרע דיבר אל לבם, שגדלותם ובחירתם לעם הנבחר אינם תלויים דייקא בתורה ומצוות, אלא יש להם

יט. כמאמרו המפורסם של רבי סעדיה גאון זי"ע: "אין אומותינו אומה אלא בתורתה".

לְבָן מִן הַהִכְרַח לַפְרֵשׁ כְּפִי הָאִמּוֹר, שֶׁאִמְנֵם אֲבִידַת קְדוּשַׁת הָאָרֶץ הִיְתָה לְאַלְתֵּר, וְאִילוֹ הַחֲוֹרֶבֶן בְּפֹעֵל הָיָה רַק לְאַחַר כ"א יוֹם (וַהֲוֵה הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנִי בְרִש"י).

אָבֵל אֲלִיבָא דְאַמְתָּ, כִּיּוֹן שֶׁאֲבָדָה הָאָרֶץ מִקְדוּשָׁתָהּ, יָבֹא הַחֲרָבֶן הַגִּשְׁמִי בְּעֻקְבוֹתָיו מִמִּילָא, וְגַלְל כֵּן נִחְשָׁבוּ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ תִּיכַף כְּמוֹ "אַרְיָה קְטִילָא" (אַיְכָה רַבָּה א, מא), מִכַּח הַכֹּלֵל ש"כֵּל הָעוֹמֵד לְהִיקָטֵל כְּקָטוֹל דְּמִי" (וַהֲוֵה הַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן בְּרִש"י) (סְעוּדָה ג' פּר' פִּינְחָס תִּשְׁנֹו).

יָשׁוּב תְּמִיּהָ ב':

זְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁל הַצְּדִיקִים לֹא הִגִּינָה עַל הַכֹּלֵל - כִּי תוֹרַתָם לֹא הִיְתָה בְּשִׁלְמוֹת **אַחַר** שֶׁנִּתְבָּאָר לְנִכּוֹן מִצַּב הַכֹּלֵל כּוֹלוֹ לְאַשׁוּרוֹ, שֶׁבְּגִינֵנו אֲבָדָה הָאָרֶץ אֶת קְדוּשָׁתָהּ, וּמִשָּׁם נִתְגַּלְגַּל הַחֲרָבֶן וְהַגְּלוּת, נִבּוֹא לְבָאָר עֲנִיִן מוֹקֶשֶׁה וְתַמּוּהָ, מְדוּעַ לֹא הִגִּינָה תּוֹרַתָם שֶׁל הַצְּדִיקִים שֶׁבְּעַם עַל הַכֹּלֵל כּוֹלוֹ לְמִנוּעַ מֵהֵם צָרָה וְצוּקָה נּוֹרָאָה כּוֹזוֹ?!

הַתִּירוּץ עַל כֵּךְ הוּא:

יְרִידַת הַדּוֹרוֹת - שֶׁהִיָּה בְּאוֹתוֹ עַת - הַשְּׁפִיעַ עַל כָּל חִלְקֵי הָעַם, כָּל אֶחָד לְפִימָו

הַנֶּפֶשׁ "לְגַלוּת הַגּוֹף"^כ - כְּאִשֶּׁר גּוֹרְשׁוּ מִירוּשָׁלַיִם, וְעִיר הַקּוֹדֶשׁ וְהַמִּקְדָּשׁ הִיְתָה לְשִׁמָּה וּלְבִיזָה וּלְמֵאֲכֹלֶת אִשׁ^{כא}.

הָאֲבִידָה הַרוּחָנִית בִּי"ז תַּמוּז
וְהַחֲרָבֶן הַגִּשְׁמִי בִט' בָּאָב

אֲבָרְן הָאָרֶץ מִקְדוּשָׁתָהּ הָיָה בְּיוֹם הַמֶּר וְהַנִּמְהָר שֶׁבְּעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז, שֶׁבּוּ הַבִּקְעָה עִיר הַקּוֹדֶשׁ יְרוּשָׁלַיִם, וְאִילוֹ הַחֲוֹרֶבֶן בְּפֹעֵל הָיָה בְּיוֹם הַמֶּר וְהַנִּמְהָר תִּשְׁעָה בָּאָב.

בְּךְ נִלְמַד מִמָּה שֶׁמְצִינֵנו בְּנִבְיָא (יְרִמ' א, יא-יב), שֶׁהִקְבָּה הָרֵאָה לִירְמִיָּה הַנְּבִיָּא "מִקַּל שֶׁקָּד... כִּי שׁוֹקֵד אֲנִי עַל דְּבָרֵי לְעִשׂוֹתוֹ", וּפִירוּשׁ רִש"י שְׁנֵי פִירוּשִׁים: א. "הַשֶּׁקֶד הַזֶּה הוּא מִמְהָר לְהוֹצִיא פֶּרֶחַ קוֹדֶם לְכָל הָאֵילָנוֹת, אִפְּ אֲנִי מִמְהָר לְעִשׂוֹת דְּבָרֵי". ב. "הַשֶּׁקֶד הַזֶּה הוּא מִשְׁעַת חֲנִיטָתוֹ עַד גְּמַר בִּישׁוּלוֹ עֶשְׂרִים וְאַחַד יוֹם, כְּמִנְיַן יָמִים שֶׁבִּין שֶׁבְּעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז שֶׁבּוּ הוֹבְקָה הָעִיר לְתִשְׁעָה בָּאָב שֶׁבּוּ נִשְׂרַף הַבַּיִת".

וּלְבִאֲוָרָה שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים חֲלוּקִים זֶה עִם זֶה, כִּי לְפִי הַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן "אִפְּ אֲנִי מִמְהָר לְעִשׂוֹת דְּבָרֵי" לְאַלְתֵּר (כְּכַר בִּי"ז בְּתַמּוּז), וְלְפִי הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנִי תוֹשֵׁלֵם הַפּוֹרְעָנוֹת רַק לְאַחַר כ"א יוֹם (בִּט' בָּאָב)?!

כ. כְּמֵאֲמַר הַבַּעַש"ט הַק' זִי"ע ע"פ (תְּהִלִּים טו, יט) "קָרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְּאֻלָּה", שֶׁהַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ תְּלוּיִים זֶה בְּזֶה, וְכֵאִשֶּׁר הַנֶּפֶשׁ הִיא בְּגִלוּת, גַּם הַגּוֹף הוּא בְּגִלוּת, "שִׁזָּה נִמְשָׁךְ מִזֶּה" (הוֹבָא ב"תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" פּר' פְּקוּדֵי אוֹת ג).

כא. לְפִי פִירוּשׁ זֶה מִתְּפָרְשִׁים דְּבָרֵי חִז"ל "שֶׁאִין מְבָרְכִין בְּתוֹרָה תַּחֲלָה", שֶׁלֹּא הִשְׁכִּילוֹ לְהַתְּעַמֵּק וְלְהַתְּבֹנֵן בְּבִרְכַת "אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ" שֶׁל בְּרַכַת הַתּוֹרָה, וְגַלְל כֵּן, לֹא הִבִּינוּ שֶׁקְדוּשַׁת עַם יִשְׂרָאֵל וְקְדוּשַׁת אָרֶץ יִשְׂרָאֵל תְּלוּיּוֹת בְּהַתְּדַבְּקוֹתֵם בְּתוֹרָה הַקְדוּשָׁה, וּבְהַעֲדָר הַתְּדַבְּקוֹת זוֹ, הֵם מֵאֲבִידִים אֶת עַרְכָּם, וְגַם הָאָרֶץ מִתּוֹרֶקֶנֶת מִקְדוּשָׁתָהּ בְּגַלְלֵם (ש"ס).

בהקדמה לחומש שמות; "אורייתא כולא שמא דקודשא בריך הוא", זוח"ב פז, א), ועתה נפלו ממדריגה זו, והלימוד לא היה מטרה לעצמו (לשם הביקות), אלא **אמצעי** לדעת את המעשה אשר יעשון ואת המעשה אשר לא יעשון (יתכן שמדריגה זו היא גם כן בכלל "תורה לשמה", אבל זוהי מדריגה פחותה ב"לשמה") (סעודה ג' פר' פינחס תשסט; מוצאי ט' באב תשסח) כב.

ב. בעבר החשיבו את התורה ביותרת החשיבות, ושאיפת חייהם היתה שיוכלו הם וצאצאיהם וצאצאי צאצאיהם לעסוק בתורה ביגיעה רבה ובמדריגה נעלית, ואז כשהיו מברכים 'ברכת התורה' - ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו' - היו שופכים לב ודמעות כמים מתוך התלהבות יוקדת כיקוד אש, ואילו עתה נפלו ממדריגה זו, וה'ברכת התורה' כבר לא היה באותו 'ברען' כמו בעבר.

הנה כי כן, מאחר שמדריגתם בתורה הקדושה לא היתה בשלימות, לא היה בכח התורה הקדושה שלהם להגן על אנשי דורם, וענין זה היה הגורם 'בעקפיץ'

דרגא דיליה. המגושמים שבעם (פראסטע מענטשן) התנתקו תחלה מהתלמידי חכמים שבעם, ובזו ולעגו להם ("לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים", שבת קיט, ב), ומתוך ניתוק זה נפלו לדיוטא תחתונה של שלשת העבירות החמורות.

הטובים מהם לא נפלו נפילה גדולה כל כך, אבל גם הם נפלו מערכם הרוחני, והראיה לכך, שכאשר ראו את אחיהם שוקעים בתוך ה'בלאטע' של העבירות החמורות, לא כאב להם הדבר כנפשם, ולא הוכיחו אותם על כך ("לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה", שבת קיט, ב).

מצב כללי זה השפיע לרעה גם על טובי העם, כי הם אמנם לא יכלו לסבול את המצב, ושנאו ותיעבו את הרע בתכלית השנאה, אולם, גם אצלם היתה ירידה מסוימת בעסק תורתם, כדלהלן:

א. בעבר היה לימודם במדריגה נעלית של "תורה לשמה" כדי להדבק בשמותיו יתברך ("כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה", רמב"ן

כב. ויתפרש לפי זה מאמר רז"ל "על מה אבדה הארץ... שאין מברכין בתורה תחלה" בשני אופנים:

א. שלא ברכו כלל 'ברכת התורה', כי אם התורה היא רק אמצעי לקיום המצוות, הרי היא נחשבת רק כ'הכשר מצוה', ואין מברכין 'ברכת המצוות' על 'הכשר מצוה' (מוצאי ט' באב תשסח).

ב. שברכו ברכת התורה, אבל לא קיימו את האמור בה: "כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה", כי לא היתה מטרתם להתדבק בשמותיו של הקב"ה, ולכן ה'לשמה' שלהם לא היה בשלימות (סעודה ג' פר' פינחס תשסט).

על שאלת "מי נתן למשסה יעקב" היתה תשובתו "הלא ה' זו חטאנו לו".

ואילו על שאלת "מי נתן ישראל לבוזזים" היתה תשובתו "ולא אבו בדרכיו הלוך", שהוא נדרש בחז"ל על כך "שאינ מברכין בתורה תחלה" ("היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה"? אמר רב יהודה אמר רב, שאין מברכין בתורה תחלה), כי מסיבה זו לא היתה ביד תורתם להגן על כל הדור כולו.

כאשר שמע רבי יהושע את העומק הטמון בתשובה זו, יצא מגדרו, ואמר: "מובטחני בו שמורה הוראה בישראל", ואין הכוונה שיורה הוראה על טריפות הריאה וכדו', אלא הכוונה כי חכמתו ובהירותו בתורה תעמוד לו להנהיג ולהדריך את ישראל בדרך הנכונה והישרה (סעודה ג' פ"י פינחס תשסט; סעודה ג' פ"י מטות-מסעי תשמו).

ישוב תמיהה ג':

התשובה לא הועילה לישראל
- כי הגיע הפגם עד השורש

עד כה נתבאר לנכון פשר הענין מדוע לא היה ביד קדושת אר"י וצדיקי הדור לסייע בעד הכלל כולו להצילם מגזר-דינם.

ואמנם, עדיין נשאר בתימה, מדוע לא יכלו הם בעצמם להתעורר:

לחורבן בית מקדשנו ותפארתנו (סעודה ג' פ"י מטות-מסעי תשמו)²².

היסוד האמור יפתח לנו פתח יפה להבנת הסיפור המובא בגמרא (גיטין נח, א): "מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לדרך גדול שברומי, אמרו לו, תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדרות לו תלתלים, הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר: 'מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים' (ישעי' מב, כד), ענה אותו תינוק ואמר: 'הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו', אמר, מובטחני בו שמורה הוראה בישראל".

ולכאורה תמוה פשר התפעלותו של רבי יהושע בן חנניא מתשובתו של התינוק? ולפי האמור יונח, כי התינוק ירד לעומק דעתו של רבי יהושע, והבין, כי השאלה מחולקת לשתיים: א. "מי נתן למשסה יעקב", מדוע פשוטי העם (הרמזים בכחינת "יעקב") ניתנו למשיסה?! ב. "מי נתן ישראל לבוזזים", מדוע היו חכמי העם (הרמזים בכחינת "ישראל") צריכים לצאת מבוזים מכך שתורתם לא הגינה על בני דורם?!

ועל כך השיב התינוק שתי תשובות:

כג. וזהו עומק משמעות המאמר: "על מה אבדה הארץ... שאין מברכין בתורה תחלה", כי זה היה הוכחה על כך שגם אצל חכמי העם לא היה עסק התורה בשלימות, ולכן לא היה בכך תורתם להגן על הדור כולו, וגלל כן אבדה הארץ בגלל העבירות החמורות של כלל ישראל (שם).

לכפר, ולא ביסורין למרק" (יומא פו, א) (סעודה ג' פר' מסעי תשן) כ"ד.

אמנם, ניתן לבאר הענין ביתר עומק:

הנה הקב"ה נטע בתוך כל איש מישראל נקודה פנימית בירושה מהאבות הקדושים, שנקודה זו היא שורש נפשו, והיא עומדת בקדושתה גם לאחר עבירה ועוון.

מצד שורש זה, יכול כל יהודי לשוב בתשובה לפני קונו, כי בתשובתו הוא שב לשרשו הקדוש, ומסלק מעמו את הוזהמא החיצונית שנוצרה על ידי העבירה.

נקודה טהורה זו קיימת רק בבני א-ל חי, ואינה מצויה בקרב גויי הארצות שהם 'רע' גמור מבפנים ומבחוץ, ולכן מועלת תשובה רק לישראל ולא לגויים, כי התשובה היא חזרה אל השורש הטוב, ואצל הגויים לא קיים שורש זה.

מהאי טעמא התשובה משולה כמו "נתר" ו"בורית", כי הללו יוכלו להסיר רק כתמים חיצוניים, ולא לכלוך שנספג בבגד לפני ולפנים.

בתשובה שלימה לפניו יתברך, ותשובתם תקובל ותעביר רוע הגזירה מהם?!

התשובה על כך כתובה בדברי הנביא, כי בני-ישראל הגיעו אז למצב שפל כזה עד כדי שגם אם רצו לשוב בתשובה, לא היתה תשובתם מתקבלת לרצון לפניו יתברך, וכלשון התוכחה הנוקבת של ירמיה הנביא (ב, כב): **"אם תכבסי בנתר ותרכי לך בורית נכתם עוונך לפני נאום ה'"**, כי לא יועילו לך כיבוסי התשובה כנגד הכתמים שנתהוו בנפשך מכח עוונותיך.

ומדוע?!

בפשטות נוכל לומר, כי מלבד העבירות החמורות גופייהו היה אז גם עוון חילול השם, כי שם שמים נתחלל אז באופן נורא ואיום, כי נתפרסם בראש כל חוצות עד כמה נפלו בניו של מקום ב"ה, ולאִיזה מצב שחור משחור הגיעו.

והנה כי כן, פשיטא מדוע "נכתם עוונך לפני", כי בעוון חילול השם "איך לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים

כד. אמנם בהמשך דבריו מרמז הנביא לישראל, כי לא אבדה תקוותם לגמרי, כי גם על עוון חילול השם ניתן למצוא תיקון באמצעות תשובה שלימה בצירוף תפילה לא-ל חי (כידוע יסוד זה מכ"ק מרן מהר"י ז"ע).

וכנרמז להלן (שם ג, ד): "הלא מעתה קראת לי אבי אלוף נעורי אתה", כי גם לאחר עוון חילול השם - שבגיננו "נכתם עוונך לפני" - תוכל למצוא תיקון לנפשך ולצאת מן הגלות החשוכה, על ידי "מעתה קראת לי אבי", שפירושו תפילה ("הלא מכען תצלן קדמי", תרגום יונתן), וגם תשובה ("הלואי שבת מרעתך וקראת לי אבי", רש"י) (שם).

אבות, כי אדרבה! הזכרת זכותם עלולה לעורר קטרוג מצד שהפגם הגיע עד אליהם (סעודה ג' פר' מטות תשנח) כ"ה.

ואמנם, צדיקים מופלגים יוכלו למצוא תיקון גם על פגמים כאלו, ולהמשיך שורש חדש - ממקום גבוה יותר - תחת השורש שאליו הגיע הפגם, ומתוך כך, להפוך את החוטא ל'בריה חדשה' כ'תינוק שנולד' (סעודה ב' פר' בלק תנשא; סעודה ג' פר' פינחס תשנג).

אבל באותו דור לא היו אלו הצדיקים בקרב ישראל, וגלל כן, נשאר כתמיהם בעינם, ולא היה מנוס אלא להרחיקם מארץ אבותיהם, כדי שלא יתוסף עליהם קטרוג מצד האבות הקדושים שהם העניקו להם ירושה קדושה וטהורה (-שורש נשמתם), והם שילמו להם רעה תחת טובה והכתימו אותה בעוונותיהם ובפשעיהם (סעודה ג' פר' מטות תשנח).

ובן הוא ענין התשובה, שכאשר הפגם הוא בחיצוניות ולא בשורש הפנימי, אז יכולה התשובה להועיל להסירו, ואילו כשהפגם הגיע עד לשורש הפנימי, אז אין התשובה יכולה להועיל.

באותו דור נפלו בני-ישראל לדיוטא תחתונה, עד שהגיעו למינות ולאפיקורסות, ועבדו עבודה זרה להכעיס, ונתחלל שם שמים על ידם, ומתוך כל אלו, הגיע הפגם שלהם עד לשורש.

וגלל כן, לא היה בכוחם לשוב בתשובה, כי עבור כתם פנימי כזה - לא תוכל התשובה להועיל (סעודה ג' פר' פינחס תשנג; סעודה ג' פר' מטות תשנח; סעודה ג' פר' מטות-מסעי תשמז).

מהאי טעמא לא היתה זכות אבות יכולה להועיל להם, כי זכות אבות מועלת רק בחטאים שלא פגמו עד השורש, מה שאין כן, בחטאים שפגמו גם בשורש (שהוא הירושה מהאבות הקדושים), אז אין להזכיר זכות

כה. לאור חילוק זה ניתן ליישב תמיהה עצומה דלהלן:

בשל"ה הקדוש (פר' בחוקותי) איתא, שהפסוק (ויקרא כו, מב) "וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק" וגו', הוא חלק מהתוכחה, "כי הרשע בן צדיק עונשו מרובה שראה אביו מתנהג בחסידות והוא אין מנהג אבותיו בידיו".

והקשו המפרשים ("שער בת רבים" פ' בחוקותי), איך אנו מזכירים בתפילה "וזכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם" וגו', הרי יכול לצמוח מזה קטרוג!?

אלא על כרחך יש לחלק כחילוק הנ"ל, שכאשר הפגם אינו מגיע לשורש, אז ראוי להזכיר זכות אבות, ויפה כוחה להועיל, ואילו כאשר הפגם מגיע לשורש, אז אין להזכיר זכות אבות.

ומהאי טעמא מצינו (רש"י במדבר טז, א), שלא הוזכר זכותו של יעקב בחטאו של קורח, כי שם הגיעה הפגימה עד לשורש (שם).

ואז אין עצה אלא לתקן הפגם בשורש, ורק לאחר מכן תוכל האחדות להועיל בכי האי גוונא.

ממילא, כאשר "חטא חטאה ירושלים" בעומק עד לשורש, בכה ירמיה בכי תמרורים ואמר (איכה א, א): "איכה ישבה בדד", כי יושבי ירושלים הגיעו אז למצב שפל כל-כך, עד כדי שהיו יכולים לשבת כל אחד 'בדד', מאחר שממילא לא היתה האחדות יכולה להועיל להם (סעודה ג' פו' דברים תשנז).

לא נותר אלא להמתין ולייחל עד שבני ישראל יזדככו ויתמרקו בשנות גלותם, ותתוקן הפגם בשרשם, ואז תוכל האחדות להיות להם לתועלת לזכות בחזרה לאורו וקדושתו של בית המקדש השני שיתנוצץ בהדרו ויבנה מחדש בימי עזרא הסופר.

ישוב תמיהה ד':
האחדות לא הועילה לישראל
- כי הגיע הפגם עד השורש

לאור הנקודה האמורה, תתיישב גם התמיהה הרביעית לנכון, מדוע לא הועילה האחדות לישראל להנצל מגזר-דינם הנורא.

כי הנה מעלתה ויקרת ערכה של האחדות היא, כי הנשמות בשרשן הן אחד, וכאשר יש אחדות למטה, הנשמות מתעלות ומתקשרות לשרשן, ושם לא נמצא בהן שום פגם (כמבואר ב"נועם אלימלך" ריש פו' דברים), וממילא נמתקים הדינים מעל ראשי עם קודש.

אבל כשבני ישראל חוטאים בנפשותיהם באופן שהפגימה מגעת עד לשורש, אז לא תוכל האחדות להועיל מצד ההתקשרות לשורש, שהרי גם לשם הגיע הנזק והפגם, רח"ל.

היוצא מן האמור:

- ❖ באותה תקופה לא הועילה לישראל זכות קדושת אר"י, כי קדושת אר"י היא בתקפה רק כשבני ישראל עוסקים בה בתורה ובמצוות, ואילו אז החלו לזנוח את התורה והמצוות, וגלל כן נתרוקנה הארץ מקדושתה ביום י"ז בתמוז, ומתוך כך, לא היה בידם שמירה, ונפלו מטה מטה, עד אשר גלות נפשם הביא את הגלות בפועל, ונחרב הבית בט' באב.
- ❖ גם זכות תורתם של צדיקי וחכמי העם לא הועילה להם, כי הירידה היתה אז ירידה כללית, לכל אחד לפי מדריגתו, וגם חכמי הדור חוו אז ירידה בתורתם, שלא היתה באותה מדריגה כמו פעם, וההוכחה על כך מ'ברכת התורה' שלא נאמרה באותה התלהבות כמו פעם, ולכן לא היה ביד תורתם להגן על הכלל כולו.
- ❖ אלמלי חטאו ישראל בחטאים שאינם פוגמים עד לשורש, היו יכולים לשוב בתשובה ולהתרפא מחולאת עוונותיהם, אבל שם היו להם חטאים חמורים ביותר הפוגמים

עד לשורש (עבודה זרה להכעיס, חילול השם, מינות), ובמצב כזה לא היה בכח התשובה להועיל להם, ונשאר הכתם בעינו ("נכתם עוונך לפני").

- ❖ מהאי טעמא, גם זכות אבות לא היתה יכולה להועיל, כי כשהפגם בשורש (שהוא ירושת אבות), הזכרת זכותם עלולה לעורר קטיגוריא ולא סניגוריא.
- ❖ אלמלי חטאו בחטאים שאינם פוגמים עד לשורש, היו יכולים להשתמש בכח האחדות כדי להנצל מן הפורענות, אבל כשהחטא פוגם עד לשורש, אין העצה של אחדות מועלת, כי האחדות מקשרת את הנפשות לשרשן, ובמצב כזה אין בכך תועלת, מאחר שגם השורש פגום.

פרק דביעי

חורבן בית שני

והיה בכך יתרון, כי בבית ראשון כאשר נחלשו הדורות, לא מצאו ידיהם ורגליהם במלחמתם עם יצרם, ואילו בבית שני כבר הורגלו מעיקרא לזמני עלייה וזמני נפילה, ולכן היה כלי זיינם מוכן בידם לשעת מלחמה וזמן נפילה, ומשום כך גם בזמנים כאלו החזיקו את עצמם במדריגה גבוהה, ולא ירדו עשר מדריגות אחורנית כמו בסוף תקופת בית ראשון² (מציא י"ז בתמוז תשנ"ו).

לאחר שבעים שנות גלות, זכו בני-ישראל שוב לראות את המקדש על תילו, ושכינה שבה אל מקומה ברוב שמחה וששון ויקר על חידוש דירתה בתחתונים. **אמנם**, תקופת בית שני לא היתה "תקופת זוהר" כמו בבית ראשון. לא היה אז מצב של התעלות תמידית כפי שהיה בתקופת בית ראשון, אלא היו שם עתים לטובה ועתים לרעה, זמני עלייה וזמני ירידה.

כז. "מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו, עבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים... אבל מקדש שני... היו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים" (ימא ט, ב).

ממדריגתם, אבל לא השכילו לחזור ולמצוא מעלות ויתרונות בקרב האנשים הפחותים מהם, וכתוצאה מכך, היו מסתכלים עליהם בזלזול, ומדברים עמהם בזלזול.

אילו היו אנשי המעלה משכילים להתבונן בנוסח האמור ב'ברכת התורה':
 "ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה", היו מבינים שהקב"ה חפץ ומשתוקק לעבודת "עמך בית ישראל" לא פחות מהעבודה שלהם, כי כל יהודי לפי מדריגתו עושה נחת רוח ליוצרו מה שיהודי אחר אינו יכול לעשות במקומו, ואלמלי היו מתבוננים בזה, היו מסתכלים בהערכה גם על יהודים הפחותים מהם¹² (מוצאי י"ז בתמוז תשנ"ו).

הפירוד מצד האנשים הפחותים - עם אנשי המעלה

ומאחר שהכלל הוא "כמים הפנים לפנים" (משלי כז, ט), נוצר אז מצב שגם האנשים הפחותים הסתכלו על אנשי המעלה בכבוד ובזלזול, ומצאו בהם חסרונות, וכך ארע 'פירוד' בין שני חלקי העם (שם).

'פירוד' זה הלך והתעצם בעקבות המעשה דקמצא ובר קמצא המובא בגמרא (גיטין נה, ב):

לצד התחזקותם והתגברותם בכל המצבים, היה מוטבע בהם באופן חזק ההכרה בערך עצמם, שהוא ענין חיוני ביותר לכל המין האנושי, כי אלמלא כן היה האדם מתנהג כחית השדה, ואלמלא כן היה היהודי מתנהג ככל הגויים, ולכן, ככל שהאדם גבוה יותר, הוא צריך להכיר יותר בערך עצמו, כדי להבדיל עצמו מהנבראים הפחותים הימנו, לבל יתנהג כמותם.

ואמנם, כאן באה עבודתו של איש יהודי להבדיל בין הכרה בערך עצמו לבין זלזול ביהודים אחרים, ולדעת שאמנם הוא צריך להעריך את עצמו כדבעי לצורך התעלותו והתבדלותו מדרכי הפחותים הימנו, אבל מצד שני, הוא צריך תמיד לחפש ולמצוא בזולתו מעלות ויתרונות שאינן קיימין אצלו, וח"ו מלהתנהג בזלזול בחבריו שאינם בעלי מדריגה כמותו.

כי רק בשילוב שתי מדות אלו יוכל האיש הישראלי להיות מושלם הן בעניני בין אדם למקום (מצד הכרתו בערך עצמו והתבדלותו מהתנהגות הפחותים הימנו), והן בעניני בין אדם לחברו (מצד הכרתו במעלת זולתו).

הפירוד מצד אנשי המעלה - עם האנשים הפחותים

ענין זה היה לוקה בחסר בתקופת בית שני, כי בימים ההם אמנם השכילו אנשי המעלה להכיר בערך עצמם כדי שלא יפלו

כז. נמצינו למידים מן האמור, שמאמר חז"ל "על מה אבדה הארץ... מפני שאין מברכין בתורה תחלה" אינו עולה רק על חורבן בית ראשון, אלא גם על חורבן בית שני (עי' "אהבת יהונתן" על מגילת איכה עה"פ 'טומאתה בשוליה').

מצד אחד היו מסתובבים בין החכמים, והיו מראים את עצמם כאילו הם חלק מהם, ומצד שני היו עושים מעשים אשר לא ייעשו, ומתוך כך היו המון העם מזלזלים ומבזים את הצדיקים והחכמים בתואנה שאנשים "משלהם" עשו מעשים שאינם הגונים.

בעל הסעודה היה מהאנשים המקורבים לחכמים שבדור, והא ראייה, שהרי כל חכמי ירושלים הגיעו להסב עמו בסעודתו, אולם, בפועל היה מכת הצבועים והמזוייפים, והעדות לכך היא התנהגותו הבוזיה כנגד "בר קמצא".

אלמלי היו החכמים מוכיחים אותו, היה מתגלה בכך שאינם שלימים עמו ועם מעלליו, ומתוך כך לא היו המון העם מזלזלים בהם.

ומזה שלא הוכיחוהו, הסיק בר קמצא, שהחכמים והצבועים הם היינו הך, וגלל כן יצא בשער בת רבים לזלזל וללעוג לחכמי הדור המסתובבים עם הצבועים (סעודה ג' פר' בלק תשלד) כ"ה.

אז נתעצם מאד הפירוד בין שני חלקי העם, והאש הפכה ללהבה.

"**ההוא** גברא דרחמיה קמצא ובעל דבכיה בר קמצא, עבד סעודתא, אמר ליה לשמעיה, זיל אייתי לי קמצא, אזל אייתי ליה בר קמצא, אתא אשכחיה דהוה יתיב, אמר ליה, מכדי ההוא גברא בעל דבכא דההוא גברא הוא, מאי בעית הכא, קום פוק... נקטיה בידיה ואוקמיה ואפקיה, אמר, הואיל והווי יתבי רבנן ולא מחו ביה שמע מינה קא ניחא להו, איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא", ומשם נשתלשל חורבן בית המקדש השני.

יתבן לבאר עומק הרעיון הטמון בסיפור זה, בהקדם מה שמצינו, שבקרב בני-ישראל היו אז שלש כתות: א. צדיקים וחכמים ואנשי מעלה אמיתיים. ב. אנשים פחותים וגסים, שלא היה להם שום שיג ושיח עם הצדיקים והחכמים. ג. אנשים צבועים, שהסתובבו עם הצדיקים והחכמים, וכלפי חוץ היו נראים כיהודים יראים ושלימים, אך בתוך תוכם היו רקובים עד היסוד, ועליהם אמר ינאי המלך לאשתו (סוטה כב, ב): "אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין, אלא מן הצבועין שדומין לפרושין".

צביעותם של אנשי הכת השלישית גרמה לחילול ה' גדול ועצום, כי

כח. בזה מתיישבים כפתור ופרח שתי המימרות בגמרא (שבת קט, ב): "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה" - "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים".

כי לכאורה יש לדקדק, שאם "ביזו בה תלמידי חכמים", הרי בוודאי שלא היו מקבלים מהם תוכחה, ואם כן לא היו מחויבים להוכיחם (שהרי "כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על

כך, ומחזור אחר מעלותיו ולא אחר חסרונותיו, ומעלים עין מסוררים.

ואילו באותה תקופה לא היו מחזורים אחר מעלות הזולת, אלא אדרבה חפשו חסרונות כדי לבזו וללעוג זה על זה, ומתוך כך גם הקב"ה התנהג עמהם בדין, והענישם לסלק שכינתו מהם בגין חסרונותיהם (מוציא י"ז בתמוז תשנז).

וברוך דרוש, דרש הרב החיד"א ז"ל בזה, על פי דברי הרמב"ם (הל' אישות פכ"א ה"ט): "האשה ששברה כלים בעת שעושה מלאכותיה בתוך ביתה, פטורה, ואין זה מן הדין אלא תקנה, שאם אין אתה אומר כן אין שלום בתוך הבית לעולם".

מעתה, כיון שיש לנו דין אשה ובעלה (עם הקב"ה), יש מקום זכות, כי גם אם שברנו ולא התנהגנו כהוגן, עדיין נהיה פטורים מעונש, בגלל תקנת שלום בית.

ברם, זהו רק כשאנו רוצים בשלום ומכבדים את הזולת באהבה ואחזה, אך אם יש מחלוקת ופירוד בינינו חס ושלום, אז על פי מדתנו – שאיננו רוצים שלום – הקב"ה נפרע מאתנו, כי בכי האי

סילוק שכינה מישראל - בעקבות הפירוד

פירוד זה היה הגורם לסילוק השכינה מישראל, מחמת שתי סיבות:

א. כי ידענו גם ידענו שהאחדות היא המפתח להשראת השכינה בישראל, ולעומת זה, הפירוד והמריבה הן מפתחות לסילוק השכינה מתוכם.

כפי שהיה הלל הזקן דורש לרבים בשמחת בית השואבה (סוכה נג, א): "אם אני כאן - הכל כאן, ואם איני כאן - מי כאן?!"

פירוש: אם המדה שלי - של 'אוהב שלום ורודף שלום' - נמצאת כאן, אז בית המקדש עומד על מכונו, וכולם יבואו לראות את פני השם, ואם המדה שלי איננה כאן, אז השכינה מסתלקת מכאן, ובהעדר השכינה מי יבוא לכאן? ! (סעודה ג' פר' מסעי תשנז).

ב. הלכה הוא בידוע כי "ה' צלך" (תהלים קכא, ה), שהקב"ה מתנהג עם האדם כמו שהוא מתנהג עם אחרים, ולכן כשאדם תר ומחפש אחר מעלות זולתו ולא חסרונותיו, אז גם הקב"ה מתנהג עמו

אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע", יבמות סה, ב), ואם כן מה היה הפגם בכך "שלא הוכיחו זה את זה?"!

ולפי האמור יהיו יחידו משולבים הפלא ופלא, כי זה גופא "שלא הוכיחו זה את זה" גרם לכך "שביזו בה תלמידי חכמים", כי העדר התוכחה (מצד החכמים כלפי הצבועים) גרם להמון העם לחשוב על הצבועים שהם שייכים לכת החכמים, ובעקבות כך היו בזים לחכמים בגלל מעללי הצבועים, וגלל כן חרבה ירושלים (שם).

וכתוצאה מכך זנחו את השלום והגבירו איבה וזלזול בין איש לרעהו, וגלל כן, אבדו את רוב הטובה מאתו יתברך, כי בכי האי גוונא נפקעה התקנה הפוטרת את האשה (-כנסת ישראל) ששברה כלים בשעת מלאכתה (סעודה א' פר' דברים תשכט).

גוונא לא נתקנה התקנה האמורה, כי בלאו הכי אין כאן שלום. עכ"ד.

הוא אשר קונן הנביא (איכה ג, יז): "ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה", כי באותן ימים לקו בני ישראל במדת הגאווה,

המורם מן האמור:

- ❖ בזמן בית שני לא היו בני ישראל באותה מדריגה מרוממת תמידיית כמו בבית ראשון, ולכן היו רגילים לזמני עלייה וגם לזמני נפילה, והרגילו עצמם לחום עם היצר, וגלל כן לא נפלו לדיוטא תחתונה כמו בבית ראשון.
- ❖ אז הטביעו בני ישראל בקרבם הכרה בערך עצמם, כדי להתעלות בעבודת הא-ל ולהיות מובדלים מכל עם ולשון, אבל מאידך לא השכילו לעבוד גם על ההכרה בערך הזולת, וכתוצאה מכך היו אנשי המעלה מסתכלים בזלזול על פשוטי העם.
- ❖ מציאות זו גרמה שגם פשוטי העם יסתכלו בזלזול על אנשי המעלה, ויתורו אחר חסרונותיהם, ובפרט, במעשה דקמצא ובר קמצא, שאז ראו שהצבועים (בעל הסעודה) מסתובבים עם החכמים שבדור, והם חלק מהם (כי אינם מוחים על מעשיהם), ומתוך כך, נתעצם הזלזול מצד פשוטי העם כנגד החכמים.
- ❖ פירוד זה גרם לסילוק השכינה מקרבם, כי השכינה שורה רק במקום שיש אחדות.
- ❖ כמו כן, מצד הפירוד וההסתכלות בחסרונות הזולת, דקדק גם הקב"ה עמהם והענישם עבור חסרונותיהם, ונשרף ההיכל, וכלל ישראל יצא לגלות חשוכה וארוכה.

זה ובפרק שלפניו), כדי לתקן את הטעון תיקון, ולהתחזק בענינים אלו ביותרת התחזקות, כדי לקרב את גאולתנו ופדות נפשנו ואת בנין הבית השלישי בקרוב בימינו.

יחד עם זאת, ראוי להוסיף, כי בזמן הבית היתה אש של מעלה יורדת על גבי

מאז ועד עתה, אנו מקוננים ומבכים מרה על בית מקדשנו אשר נלקח מאתנו מרוב עוונינו, ועל השכינה אשר נסתלקה מקרבנו מפני חטאינו.

יחד עם זאת נדרש מאתנו התבוננות בסיבות החורבן (כפי שנתבאר היטב בפרק

תשובתנו על כך היא על ידי "תשובת המשקל", שנשיב את האש לצד הקדושה, ונבעיר בקרבנו אש קודש לתורה ולמצוות באמצעות לימוד ספרי חסידות המלהיבים לב האדם לקונו (מוצאי ט' באב תשמו).

ועל ידי זה "באש אתה עתיד לבנותה".
אמן.

המזבח, ומאותה אש ינקו בני ישראל אש של קדושה בתורה ובמצוות ובעבודת הא-ל.

בסוף תקופת בית ראשון ושני השתמשו בני ישראל עם אש קודש זו ל'אש זרה', והבעירו בה אש של שלשת העבירות החמורות (כבית ראשון), ואש המחלוקת והפירוד (כבית שני).

סיפור קודש

משיח מזכרח לבוא

לאחר הסתלקות הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע היה חסיד אחד שהלך מעיר לעיר כדי לחפש רבי במקום רבו הקדוש שנסתלק לגנוי מרומים. החסיד הלז הגיע אל הרה"ק ר' נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע ורצה לבחון ולראות האם הצליח ה' דרכו במציאת רבי חדש.

הרה"ק מראפשיץ זי"ע הרגיש במטרת ביאתו אליו, ולכן הסתיר את עצמו ממנו בתכלית ההסתרה, והחסיד היה אצלו שלש שבתות, ולא הרגיש כלום, והיה מתהלך שבור ורצוף על שאינו מצליח למצוא רב ומורה במקום רבו הקדוש מלובלין.

כשראה הרה"ק מראפשיץ זי"ע את לבבו הנשבר, ניגש אליו, ואמר לו:

"אני רוצה לספר לך סיפור. פעם היה איש אחד שעסק לפרנסתו בעשיית מלבושי חורף. דרכו היתה ללוות סכומים עצומים בימי הקיץ, ועם כסף זה היה קונה צמר ועור לרוב, ומה'סחורות' האלה היה מכין מלבושי צמר ומלבושי עור, ובתחלת החורף היה מסתובב בין הכפרים למכור את ה'סחורה', ומזה היה משתכר ממון רב, הן לתשלום חובותיו, והן לצרכי פרנסתו בהרחבה".

"באחד השנים לא ירד כמעט גשם, ובעקבות כך לא צמחה התבואה, ולא היו לבני הכפריים כסף לפרנסתם. מצב זה גרם שלא עלה בידו למכור חלק גדול מה'סחורה', והשתכר סכום מועט, ולא היה בידו די לתשלום חובותיו, ומכך נתגלגל המצב שלא היתה אפשרות בידו ללוות שוב לצורך השנה הבאה, והיה עצוב עד דכדוכה של נפש, ומתוך עצבונו גנח ואמר: 'הוי, משיח מוכרח כבר לבוא'".

"כששמע משיח זאת, אמר: 'וכי בגלל שלא הצלחת למכור את ה'סחורה' אני חייב לבוא?! לא, בשביל אחד כזה איני בא..."

הוסיף הרה"ק מראפשיץ זי"ע לאמר:

"אספר לך סיפור נוסף. היה יהודי שעסק לפרנסתו בעיבוד עורות, ומהם היה מייצר 'שטיוועל' (מגפיים), ובתחילת החורף היה מוכר ה'שטיוועל' לבני הכפרים, ומזה היה מתפרנס בריווח. באחד השנים לא צמחו התבואה והפירות, והאנשים היו במצב דחוק, והחליטו בלית ברירה להסתפק עם המגפיים הישנים".

"בהגיעו לביתו היה היהודי מלא צער ועגמת נפש, וגנח ואמר: 'הוי, משיח מוכרח כבר לבוא'. כששמע משיח כן, אמר: 'עד היום לא שמעתי ממך מאומה, רק עכשיו כשהעסק לא הולך כפי רצונך אתה נזכר ממני. לא. בשביל אחד כזה איני בא'..."

הוסיף הרה"ק מראפשיץ זי"ע לספר לו סיפור שלישי:

"חסיד אחד היה נוסע להסתופף בצל קדשם של צדיקי דורו, הרה"ק מלובלין זי"ע, המגיד מקאזניץ זי"ע, הרה"ק ר' מענדל'י מרימנוב זי"ע, והיה שואב מהם מלא חפניים תורה וחסידות. לאחר פטירת שלשה צדיקים אלו בתקופה אחת (שנת תקע"ה), החל החסיד הלז לחפש רבי שיוכל לשאוב ממנו תורה וחסידות. חיפש ולא מצא. נאנח ואמר: 'הוי, היכן נמצא עכשיו צדיק אמת להסתופף בצילו?! היכן נמצא עכשיו רבי שיורה לנו את הדרך הנכונה?! הוי, משיח מוכרח כבר לבוא'."

כששמע משיח זאת, אמר: "בשביל יהודי כזה אני אכן מוכרח לבוא. אם היהודי נאנח בגלל שאינו מוצא צדיק אמת להדבק בו, הריהו צודק, ואני חייב לבוא בשבילו'."

(קידושא רבה פר' מטות-מסעי תשס"ט)

